

روستا و توسعه، سال ۲۵، شماره ۹۹، پاییز ۱۴۰۱

DOI: 10.30490/RVT.2021.351401.1251

مقاله پژوهشی

بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه با تأکید بر معیشت‌های جایگزین

علی شهنوازی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۱۱

تاریخ دریافت: ۹۹/۵/۱۵

چکیده

کاهش منابع آب و خطر ایجاد توفان‌های نمکی در حوضه دریاچه ارومیه، حیات ۵۰۰ هزار بهره‌بردار کشاورزی در شرق این دریاچه را به خطر انداخته است. برای مدیریت و کاهش آثار مخرب این پدیده زیست‌محیطی، ضروری است اقدامات انجام‌یافته از جنبه‌های مختلف بررسی شوند تا با اصلاح نقاط ضعف و بهره‌برداری بهتر از نقاط قوت، زمینه لازم برای مدیریت فرصت‌ها و تهدیدهای موجود فراهم شود. در این پژوهش، به منظور بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه، از تکنیک‌های SWOT و QSPM استفاده و در مجموع، ۴۰ عامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و ۳۰ عامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) مطالعه شد. نتایج نشان داد که نهال و بذور گواهی‌شده، نظام نوین ترویج و توانمندسازی زنان و صنایع تبدیلی، چهار نقطه قوت برتر اقدامات انجام‌یافته و در دست اجرا در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه

۱- استادیار بخش تحقیقات اقتصادی، اجتماعی و ترویج کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان آذربایجان شرقی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تبریز، ایران.
(a.shahnavazi@areeo.ac.ir)

بوده و از میان محصولات معرفی شده، کشت زعفران و گیاهان دارویی به عنوان کشت‌های جایگزین جایگاه برتری داشته‌اند. همچنین سنتی بودن فرایند تولید، اتلاف منابع آب، برداشت آب از سفره‌های زیرزمینی و وجود باغ‌های درجه ۲ و ۳ مهم‌ترین نقاط ضعف بوده‌اند. وجود تقاضا برای محصولات کشاورزی، تنوع تولیدات باغی، دانش‌آموختگان کشاورزی و اراضی مستعد نیز برترین فرصت‌های موجود در روستاهای حاشیه دریاچه ارومیه به شمار آمده‌اند. عواملی چون فرسایش خاک، کمبود آب، کاهش حاصلخیزی خاک و پایین رفتن سطح آب‌های زیرزمینی از جمله عواملی بوده‌اند که معیشت را در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه مورد تهدید جدی قرار داده‌اند. با توجه به یافته‌های پژوهش و برتری عوامل درونی بر عوامل بیرونی و همچنین برتری نقاط قوت بر نقاط ضعف و فرصت‌ها بر تهدیدها، راهبرد کلی بخش کشاورزی برای بهبود معیشت در روستاهای مورد اشاره، رویکردی تهاجمی است. نتایج تکنیک QSPM نشان داد که از میان سه رویکرد مطالعه شده، رویکرد ترکیبی بیشترین امتیاز را دارد و در اولویت است، لذا به منظور دستیابی به هدف پژوهش، راهبرد "استفاده از ظرفیت نظام نوین ترویج، شبکه‌های مجازی و فناوری‌های جدید در جهت توانمندسازی زنان روستایی و استفاده از دانش‌آموختگان بخش کشاورزی برای تولید و استفاده بیشتر از نهال و بذور اصلاح شده، زعفران و گیاهان دارویی با تأکید بر توسعه مکانیزاسیون، صنایع تبدیلی، صنایع دستی متکی بر نیروی کار برای افزایش سهم در بازارهای داخلی و خارجی" پیشنهاد شد.

کلیدواژه‌ها: راهبرد، *QSPM*، *SWOT*، رتبه‌بندی.

مقدمه

بیش از یک‌سوم اراضی کشور جزء مناطق بیابانی است و ایران با قرار گرفتن در کمربند خشک جغرافیایی و نوار بیابانی، از جمله مناطق کم‌باران جهان است. ترکیب منابع محدود آب، حاصلخیزی پایین خاک، خشکسالی و تغییرات اقلیمی باعث ناپایداری معیشتی در مناطق روستایی و در نتیجه، تقویت جریان‌های مهاجرتی از روستا به شهر شده است. این موضوع در استان آذربایجان شرقی شدیدتر بوده به گونه‌ای که این استان به‌عنوان مهاجرفرست‌ترین منطقه کشور در طول ۵۰ سال گذشته شناسایی شده است (Asghari Saraskanrud et al., 2016). این پدیده در حوضه دریاچه ارومیه شدیدتر بوده و با ترکیب موضوعاتی از قبیل فرسایش خاک، کمبود جدی منابع و افت سطح آب‌های زیرزمینی، معیشت بهره‌برداران و توان توسعه منطقه‌ای را با چالش مواجه ساخته است (Sadeghi and Khanzadeh, 2020).

اقدامات فراوانی در طول سال‌های گذشته به منظور ارتقاء معیشت و توسعه اقتصادی جوامع محلی، انجام گرفته و در جریان است که عبارت‌اند از: معرفی ارقام جدید، نهال و بذور گواهی‌شده؛

توسعه کشت گیاهان دارویی؛ ترویج کشت گلخانه‌ای؛ پرورش شتر؛ کشت کلزا؛ افزایش تولید قارچ، زعفران، بادام، سنجد و پسته؛ استفاده از ظرفیت صندوق خرد روستایی و تسهیلات بانکی؛ رهاسازی آب از سایر حوضه‌های آبریز؛ لایروبی رودخانه‌ها؛ نصب دستگاه‌های ضد تگرگ؛ توسعه باغ‌ها در اراضی شیب‌دار؛ آبی‌پروری؛ آبخیزداری؛ توسعه مکانیزاسیون؛ ایجاد صنایع تبدیلی؛ توانمندسازی زنان؛ ترویج سامانه‌های نوین آبیاری؛ افزایش ضریب نفوذ بیمه؛ استفاده بهتر از سدهای موجود؛ راه‌اندازی تعاونی‌ها، تشکل‌ها و انجمن‌های روستایی؛ تقویت صنایع دستی و معرفی نظام نوین ترویج. برای بررسی میزان اثربخشی این فعالیت‌ها و هدایت بهتر امکانات و تقویت نقاط قوت، مدیریت نقاط ضعف و استفاده بهینه از فرصت‌ها و پرهیز از تهدیدها باید نگاهی جامع به موضوع و نقش اقدامات انجام‌یافته در بهبود معیشت روستایی شود. این موضوع هدف اصلی پژوهش پیش‌روست و می‌کوشد با شناسایی راهکارهای مؤثرتر و اولویت‌بندی آن‌ها، سازمان‌دهی و اثربخشی اقدامات در دست اجرا را افزایش دهد.

طبق بررسی‌ها، بخش کشاورزی حوضه آبریز دریاچه ارومیه ناپایدار بوده و این موضوع بر توسعه اقتصادی منطقه تأثیر منفی گذاشته است. احتمال می‌رود تداوم این موضوع، امنیت غذایی کشور را دچار مشکل کند و بر حجم واردات محصولات کشاورزی بیفزاید. بدیهی است نادیده انگاشتن این بخش علاوه بر افزایش رکود کشاورزی، مسیر توسعه اقتصادی منطقه را نیز ناهموار سازد (Zare ; Fal Soleiman and Sadeghi, 2013; Sadeghi and Khanzadeh, 2020). اهمیت موضوع هنگامی بیشتر ملموس می‌شود که بدانیم ایران از نظر وقوع خشکسالی و تهدیدهای مرتبط، در رتبه چهارم فهرست ۴۵ کشوری قرار گرفته است (Ashtab and Sharifzadeh, 2017).

کاهش منابع آب و خطر ایجاد توفان‌های نمکی در حوضه دریاچه ارومیه، حیات ۵۰۰ هزار بهره‌بردار کشاورزی در شرق این دریاچه را به خطر انداخته و کاهش درآمدهای روستایی انگیزه لازم برای مهاجرت و خالی شدن سکونتگاه‌های روستایی را افزایش داده است. به‌منظور کاهش مصرف آب و ایجاد مشاغل جایگزین کشاورزی در روستاهای حاشیه دریاچه ارومیه، در استان آذربایجان شرقی، اجرای طرح‌های کشاورزی کم‌آبر و اصلاح الگوی کشت در اولویت توجه مسئولان استانی قرار گرفته است. برای مدیریت و کاهش آثار مخرب این پدیده زیست‌محیطی، ضروری است این اقدامات از جنبه‌های مختلف بررسی شود و با اصلاح نقاط ضعف و بهره‌برداری بهتر از نقاط قوت، زمینه لازم برای مدیریت فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌رو فراهم شود.

با این مقدمه، پژوهش حاضر می‌کوشد با استفاده از تکنیک سوات و نظرات کارشناسان، راهبرد مناسبی برای توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی و بهبود معیشت روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه ارائه نماید. با آنکه محور اصلی مطالعات جهانی بیشتر بر معیشت استوار است، ولی توجه به این موضوع در داخل کشور تقریباً جدید است. از چنین مطالعاتی می‌توان به پژوهش جمعه‌پور و کیومرث (Jomepour and Kiyoumars, 2012) اشاره کرد که با هدف بررسی فقر و پایداری معیشت و تأثیر توسعه گردشگری بر بهبود دارایی‌های معیشتی مردم انجام شده است. سجاسی قیداری و همکاران (Sojasi Qeidari et al., 2013) با شناسایی عوامل راهبردی در قالب دارایی‌های معیشتی (عوامل درونی شامل نقاط قوت و ضعف) و زیرساخت‌ها و فرایندها (عوامل بیرونی شامل فرصت‌ها و تهدیدها در سطوح تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی)، راهبردهای مناسب برای توسعه روستایی شهرستان‌های خدابنده را شناسایی و ارائه کردند. نظری و همکاران (Nazari et al., 2015) آسیب‌پذیری گندم‌کاران را از طریق یک چارچوب مفهومی مطالعه کردند و نشان دادند در بررسی آسیب‌پذیری باید تغییرات آب‌وهوایی و تغییرات اقتصادی-اجتماعی مورد توجه قرار گیرد. قدیری معصوم و همکاران (Ghadiri Masoum et al., 2015) ضمن سطح‌بندی سرمایه‌های انسانی، اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی و طبیعی، به اهمیت قابل توجه قابلیت‌های طبیعی نواحی روستایی در بهبود معیشت تأکید کردند.

نوروزی و حیاتی (Nourozi and Hayati, 2015) در مطالعه‌ای نشان دادند که کلیه سازه‌های مورد مطالعه در استان کرمانشاه به‌نوعی با پایداری معیشت از دیدگاه کشاورزان رابطه داشته‌اند. نتایج مطالعه لزوم اتخاذ نگرشی چندبعدی توسط برنامه‌ریزان و مجریان برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی به‌منظور ارتقاء و پایدار نمودن معیشت جامعه کشاورزی را به‌عنوان یک ضرورت، مورد تأکید قرار داد. جامعه آماری در برگیرنده آن دسته از کشاورزان استان کرمانشاه بود که فعالیت‌های کشاورزی، معیشت اصلی آن‌ها قلمداد می‌شد. شریفی و همکاران (Sharifi et al., 2017) در تحلیل آسیب‌پذیری خانوارهای روستایی بخش مرکزی شهرستان دنا نشان دادند که به‌طورکلی آسیب‌پذیری بیش از ۴۰ درصد پاسخگویان در حد متوسط، حدود ۲۵ درصد در حد زیاد، نزدیک به ۱۵ درصد در حد بسیار زیاد و حدود ۱۰ درصد در حد بسیار کم بوده است. آن‌ها به‌منظور کاهش آسیب‌پذیری خانوارهای روستایی، تعیین قیمت تضمینی برای محصولات کشاورزی و نیز تدوین الگوی کشت را پیشنهاد دادند. بذرافشان و همکاران (Bazrafshan et al., 2018) در مطالعه‌ای کاربردی، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار پرسشنامه و مصاحبه، به بررسی

عوامل و محرک‌های تغییر الگوی معیشت روستاهای مرزی پرداختند. نتایج نشان داد که از بین ۳۵۴ پاسخگو، ۷۲/۸۸ درصد معتقد بودند که الگوی معیشتی آن‌ها تغییر پیدا کرده است و ۲۷/۱۲ درصد اعتقاد داشتند الگوی معیشتی‌شان تغییری نیافته است. ۱۵ متغیر از بین ۴۵ متغیر مورد پژوهش، به طور قابل توجهی ارتباط معنی‌داری با تغییر معیشت داشتند و در این میان، عوامل اقتصادی (۰/۴)، شخصی (۰/۳۶) و انزوای جغرافیایی (۰/۳۱۲) دارای بیشترین ارتباط با معیشت بودند. عالم و همکاران (Alam et al., 2017) در مطالعه‌ای با رویکرد جامع، به ارزیابی آسیب‌پذیری معیشت ۳۸۰ خانوار روستایی ساحلی فقیر از لحاظ منابع در بنگلادش پرداختند. بر اساس یافته‌های تحقیق مذکور، عوامل اصلی آسیب‌پذیری شامل راهبردهای معیشت و دسترسی به مواد غذایی، آب و امکانات بهداشتی بودند. هوانگ و همکاران (Huang et al., 2017) به ارزیابی آسیب‌پذیری معیشت کشاورزان زمین‌زدست‌داده در مناطق حاشیه شهر جیان چین پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد داشتن خانه مسکونی، تنوع درآمد، سطح تحصیلات، جبران خسارت و سرمایه اجتماعی، عوامل عمده‌ای بودند که بر ظرفیت تحمل کشاورزان زمین‌زدست‌داده تأثیر گذاشته‌اند. زارع شاه‌آبادی و همکاران (Zare Shahabadi et al., 2010) برنامه‌ریزی توسعه بخش کشاورزی در شهرستان ابرکوه را مطالعه کردند. نتایج پژوهش نشان داد که راهبرد کلی تدافعی بوده و سازمان‌دهی کانون‌های تولید و فضاهای سکونتگاه‌های روستایی راهبرد نخست بودند. ایجاد شرایط بهره‌گیری از دانش نیروهای جوان و متخصص، اولویت دوم و توان‌بخشی بخش خصوصی برای جلب مشارکت اولویت سوم بوده است. عمانی (Ommani, 2011) در منطقه شادروان شوشتر نشان داد که راه‌اندازی کسب‌وکارهای کشاورزی در راستای تولید گندم در شرایط موجود، مناسب نبوده و راهبرد فعلی تدافعی است. آن‌ها توسعه فرصت‌ها و زیرساخت‌های بازارهای محلی، کاشت محصولات با ارزش‌تر و افزایش حمایت دولتی را به‌عنوان پیشنهاد ارائه کردند. فال سلیمان و صادقی (Fal Soleiman and Sadeghi, 2013) توانمندی‌های بخش کشاورزی را در استان خراسان جنوبی با استفاده از تکنیک SWOT بررسی کردند و نشان دادند راهبرد اصلی از نوع تهاجمی و شرایط برای توسعه بخش کشاورزی مهیاست. شفیعیان و همکاران (Shafieyan et al., 2017) با استفاده از تکنیک SWOT، به شناسایی راهبردهای توسعه پایدار تولید برنج در استان گیلان پرداختند. طبق یافته‌های پژوهش، برای توسعه تولید برنج در این استان لازم است ابتدا نقاط ضعف مدیریت شوند. به این منظور، رفع ضعف اتحادیه مرتبط، جذب سرمایه‌گذاری برای ارتقاء زیرساخت‌های تولید برنج و کاهش هزینه تولید برنج برای تثبیت قیمت بازار پیشنهاد شد. صادقی و خان‌زاده (Sadeghi and Khanzadeh, 2020) با

استفاده از تکنیک‌های SWOT و QSPM به بررسی و شناسایی راهبردهای مناسب برای توسعه بخش کشاورزی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه پرداختند. نتایج مطالعه نشان داد که راهبرد اصلی توسعه بخش کشاورزی در منطقه مورد مطالعه، راهبردی تدافعی است و اولویت برنامه‌های پیشنهادی به ترتیب عبارت‌اند از: مدیریت مصرف آب، توسعه مکانیزاسیون، یکپارچه‌سازی اراضی و مدیریت یکپارچه آن‌ها و ارتقاء سواد و آگاهی نیروی انسانی در بخش کشاورزی.

به‌منظور تقویت معیشت روستایی و توانمند نمودن آن در طول زمان ضروری است پتانسیل‌ها، محدودیت‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود شناسایی و نسبت به مدیریت آن‌ها اقدام شود، لذا پژوهش پیش‌رو می‌کوشد با استفاده از تکنیک SWOT فعالیت‌های انجام‌یافته به‌منظور توانمندسازی روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه جهت تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی با تأکید بر معیشت‌های جایگزین را بررسی نماید.

مبانی نظری

توسعه کشاورزی به مفهوم نگاه جامع به مسائل منطقه است و باید در آن تفاوت‌ها و توان منطقه‌ای در دستیابی به اهداف لحاظ شود. در این نگاه، هر نوع تصمیم و برنامه‌ریزی راهبردی مستلزم شناسایی عوامل درونی و بیرونی است (Sadeghi and Khanzadeh, 2020) و به معیشت و پایداری در محیط روستا توجه فراوانی می‌شود. در رویکرد توسعه با محوریت معیشت، علاوه بر پایداری، به تنوع معاش نیز توجه می‌شود. برای بررسی معاش در محیط روستا در مطالعات گذشته از دو رویکرد اقتصاد خانوار و رهیافت معیشت‌محور بهره گرفته شده است. اقتصاد خانوار به خانواده به‌عنوان واحد تولیدی توجه می‌کند، درحالی‌که رهیافت معیشتی، مردم‌محور است و معیشت روستا و جامعه روستایی را هدف قرار می‌دهد. به همین دلیل است که از این رویکرد بیشتر در مطالعات راهبردی بهره گرفته می‌شود (Bazrafshan et al., 2018). مطالعه حاضر نیز با تأکید بر معیشت‌های جایگزین و با استفاده از تکنیک سوات (SWOT) انجام شد تا مناسب‌ترین راهبرد برای برنامه‌ریزی در مناطق روستایی حاشیه دریاچه ارومیه شناسایی شود. تکنیک SWOT عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری را به عوامل درونی و بیرونی تقسیم می‌کند. مرز تقسیم‌بندی، نسبی است. احتمال تغییر عوامل درونی، بیشتر در اختیار تصمیم‌گیران است؛ ولی در مقایسه، احتمال تغییر عوامل بیرونی، بیشتر خارج از اراده و کنترل است. ترکیب عوامل درونی و بیرونی، کیفیت‌های مختلفی به راهبردهای پیش‌رو می‌دهد و چهار مجموعه راهبردهای تهاجمی (SO)، رقابتی (ST)، محافظه‌کارانه (WO) و تدافعی (WT) را ایجاد می‌کند. این راهبردها از لحاظ نقطه شروع و اتکا و میزان خطرپذیری یکسان

بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای توانمندسازی.....

نیستند و تغییر شرایط و تقویت و تضعیف اجزای آن بر میزان اهمیت و اثرگذاری آن‌ها تأثیر می‌گذارد. راهبردهای حاصل از تکنیک SWOT در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. راهبردهای حاصل از تحلیل SWOT

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	عوامل بیرونی	عوامل درونی
راهبرد رقابتی (ST)	راهبرد تهاجمی (SO)	نقاط قوت (S)	
راهبرد تدافعی (WT)	راهبرد محافظه‌کارانه (WO)	نقاط ضعف (W)	

مأخذ: Bazrafshan et al., 2018

همان طور که از جدول ۱ پیداست، در تکنیک SWOT نقطه شروع توانمندی‌ها و ضعف‌ها درونی است و راهبردها از ترکیب این موارد با فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی تدوین می‌شوند. تأکید تکنیک SWOT شناخت عوامل درونی و بیرونی است. بدون شناخت این عوامل امکان طراحی راهبردهای مناسب و جایگزین در شرایط متغیر اقتصادی و اجتماعی وجود نخواهد داشت.

همان طور که گفته شد، با شروع از عوامل درونی و توجه به عوامل بیرونی، رویکردهای راهبردی تدوین می‌شود. با ترکیب نقاط قوت با فرصت‌های محیطی، راهبردهای تهاجمی (SO) فعالانه اقدام می‌شود. این راهبرد، تلاش در تغییر شرایط دارد و توسعه‌ای است. در ترکیب نقاط قوت با تهدیدهای محیطی، مجموعه راهبردهای رقابتی (ST) شکل می‌گیرد. در این حالت، از نقاط قوت برای مدیریت تهدیدهای محیطی استفاده می‌شود و حالت تحمل و خنثی‌سازی تهدیدها با اتکا به منابع درونی ایجاد می‌شود. این رویکرد بیشتر می‌کوشد تا وضعیت موجود حفظ شود و با رفع موانع، از شدت تهدیدها کاسته شود. در ترکیب نقاط ضعف با فرصت‌های محیطی، راهبردهای محافظه‌کارانه (WO) شکل می‌گیرد. در این رویکرد آینده‌نگرانه، تلاش می‌شود با رفع نقاط ضعف از ظرفیت‌های موجود در دسترس استفاده شود. این راهبرد تا حدی میان‌مدت است و می‌کوشد ظرفیت‌های درونی را متناسب با امکانات بیرونی بهبود بخشد و تا حدی توسعه‌ای است. راهبردهای تدافعی (WT) از ترکیب نقاط ضعف با تهدیدهای محیطی شکل می‌گیرد. در این نوع از راهبردها تلاش می‌شود با کاهش نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدها، آثار مخرب بیرونی کاسته شود. در نتیجه، در تکنیک SWOT آنچه بیشتر در اختیار تصمیم‌گیر است به ترتیب، راهبردهای SO، ST، WO و WT هستند.

روش‌شناسی تحقیق

تکنیک سوات، تکنیکی راهبردی است و برای انجام آن نیاز است افراد جامعه آماری مورد نظر اطلاعات کافی در مورد موضوع و جوانب آن داشته باشند؛ لذا با توجه به محدود بودن جامعه آماری، از روش هدفمند برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز بهره گرفته شد. بر این اساس، از اطلاعات ۲۵ نفر از محققان، مروجان و کارشناسان پهنه با سابقه فعالیت در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه و کاملاً آشنا با ظرفیت‌ها و تنگناهای موجود استفاده شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بوده و در طراحی آن از نظرات صاحب‌نظران و اطلاعات کتابخانه‌ای بهره گرفته شد. در این مطالعه، به منظور کمی‌سازی نتایج تکنیک سوات و استخراج و اولویت‌بندی راهبردهای فرعی، از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)^۱ استفاده شد (Sadeghi and Khanzadeh, 2020). عوامل درونی (IF)^۲ و عوامل بیرونی (EF)^۳ در این روش با استفاده از دستورالعمل ارائه شده در جدول ۲، امتیازدهی می‌شوند.

جدول ۲. نحوه امتیازدهی نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها در تکنیک سوات

امتیاز	عوامل بیرونی	عوامل درونی
۴	فرصت بسیار خوب	قوت عالی
۳	فرصت خوب	قوت معمولی
۲	تهدید معمولی	ضعف معمولی
۱	تهدید جدی	ضعف بحرانی

مأخذ: Sadeghi and Khanzadeh, 2020

به منظور تعیین نمره هر عامل، ضریب آن در رتبه همان عامل ضرب می‌شود. ضریب عامل، سهم عامل از مجموع امتیازهای عوامل درونی یا بیرونی است و رتبه نیز میانگین امتیازهای پرسش‌شوندگان به هریک از عوامل است. چنانچه میانگین نمره‌های عوامل درونی یا بیرونی کمتر از ۲/۵ باشد، از نظر عوامل درونی ضعف یا از نظر عوامل بیرونی تهدید وجود دارد. چنانچه میانگین نمره از ۲/۵ بیشتر باشد، به معنی وجود قوت از نظر عوامل درونی و فرصت از نظر عوامل بیرونی است. در نهایت از این نمرات در نمودار تعیین راهبرد استفاده می‌شود. برای تشکیل این نمودار، نمرات ماتریس

1. Quantitative Strategic Planning Matrix
2. Internal Factors
3. External Factors

بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای توانمندسازی.....

ارزیابی عوامل درونی و بیرونی به ترتیب در ابعاد افقی و عمودی قرار می‌گیرند. راهبرد اصلی در این مرحله به‌طور کیفی مشخص می‌شود و می‌تواند یکی از راهبردهای تهاجمی، رقابتی، محافظه‌کارانه یا تدافعی باشد. برای دستیابی به راهبردهای فرعی از تکنیک QSPM استفاده می‌شود. برای اولویت‌بندی راهبردهای فرعی در این روش، ضریب هر راهبرد در نمره جذابیت آن ضرب می‌شود. نمره جذابیت می‌تواند ۱، ۲، ۳ یا ۴ باشد. عدد ۴ مبین بالاترین جذابیت و عدد ۱ نشان‌دهنده جذابیت اندک است. سپس با توجه به جمع نمره جذابیت هر راهبرد، اولویت‌بندی صورت می‌گیرد (Sadeghi and Khanzadeh, 2020). بر اساس یافته‌های موجود، نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در خصوص توانمندی‌ها و تنگناهای روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه با تأکید بر معیشت پایدار را می‌توان در جدول ۳ خلاصه نمود. بر اساس اطلاعات جمع‌آوری‌شده، برای عوامل درونی (شامل نقاط قوت و ضعف) در مجموع ۴۰ عنوان و برای عوامل بیرونی (شامل فرصت‌ها و تهدیدها) ۳۰ عنوان شناسایی شد. به‌منظور لحاظ نمودن موضوع معیشت‌های جایگزین، تولید گیاهان دارویی، کشت گلخانه‌ای، کلزا، قارچ، پرورش شتر، زعفران، بادام، پسته، سنجد، شیلات، صنایع دستی و صنایع تبدیلی در ترکیب پرسشنامه آورده شد.

جدول ۳. نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در زمینه توانمندی‌ها و تنگناهای روستاهای پیرامون

دریاچه ارومیه

عوامل درونی	عوامل بیرونی
<p>قوت</p> <p>ارقام جدید، نهال و بذور گواهی‌شده، گیاهان دارویی، کشت گلخانه‌ای، پرورش شتر، کشت کلزا، تولید قارچ، زعفران، بادام، سنجد، پسته، صندوق خرد روستایی، تسهیلات بانکی، نظام نوین ترویج، رهاسازی آب از سایر حوضه‌های آبریز، لایروبی رودخانه‌ها، نصب دستگاه‌های ضد تگرگ، توسعه باغ‌ها در اراضی شیب‌دار، شیلات، آبخیزداری، مکانیزاسیون، صنایع تبدیلی، توانمندسازی زنان، سامانه‌های نوین آبیاری، بیمه محصولات کشاورزی</p>	<p>ضعف</p> <p>بهره‌وری، ضایعات، اتلاف منابع آب، باغ‌های درجه ۲ و ۳، برداشت آب از سفره‌های زیرزمینی، زنجیره ارزش، سنتی بودن فرایند تولید، نظام‌های بهره‌برداری، تنوع درآمد، میزان ارتباط کشاورزان با کارشناسان و مروجان کشاورزی، هماهنگی نهادهای درگیر در حوضه دریاچه ارومیه، بازاریابی</p>
<p>فرصت</p> <p>سرمایه‌گذاری خارجی، وجود بازارهای صادراتی، افزایش تقاضا برای محصولات کشاورزی، فناوری‌های جدید، شبکه‌های مجازی، مناطق آزاد، بورس کالاهای کشاورزی، ارزآوری، تنوع اقلیمی، فراوانی نیروی کار، اراضی مستعد، تنوع تولیدات زراعی، تنوع تولیدات باغی، دانش‌آموختگان کشاورزی، طرح‌های انتقال آب، صادرات</p>	<p>تهدید</p> <p>کمبود آب، فرسایش خاک، کاهش حاصلخیزی خاک، تورم، نوسان‌های قیمتی، کاهش امکان مهاجرت، بالا رفتن هزینه تمام‌شده، پایین رفتن سطح آب‌های زیرزمینی، چاه‌های غیرمجاز، زیرساخت‌های حمل‌ونقل، خرد بودن اراضی، افزایش قیمت نهاده‌ها، رسوب دریاچه سدها، کم بودن سرمایه‌گذاری، تحریم‌های بین‌المللی</p>

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتایج و بحث

به منظور شروع تکنیک سوات و استخراج راهبردهای مناسب ابتدا لازم است نمره عوامل درونی و بیرونی استخراج شود. این بررسی امکان شناسایی و تعیین راهبرد کلی (تهاجمی، رقابتی، تدافعی و محافظه کارانه) و همچنین رتبه بندی عوامل مختلف به تفکیک نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها را مقدور می‌سازد. ماتریس ارزیابی عوامل درونی (IFEM)^۱ در جدول ۴ گزارش شده است:

جدول ۴. ماتریس ارزیابی عوامل درونی روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه

ردیف	نقاط قوت	امتیاز عامل	ضریب	رتبه	نمره
۱	ارقام جدید	۸۹	۰/۰۳۲	۳/۷۰۸	۰/۱۲
۲	نهال و بذور گواهی شده	۹۶	۰/۰۳۵	۳/۸۴	۰/۱۳۴
۳	گیاهان دارویی	۸۸	۰/۰۳۲	۳/۶۶۷	۰/۱۱۷
۴	کشت گلخانه‌ای	۸۹	۰/۰۳۲	۳/۵۶	۰/۱۱۵
۵	پرورش شتر	۸۷	۰/۰۳۲	۳/۴۸	۰/۱۱
۶	کشت کلزا	۸۲	۰/۰۳	۳/۴۱۷	۰/۱۰۲
۷	تولید قارچ	۸۲	۰/۰۳	۳/۴۱۷	۰/۱۰۲
۸	زعفران	۹۰	۰/۰۳۳	۳/۶	۰/۱۱۸
۹	بادام	۸۱	۰/۰۲۹	۳/۵۲۲	۰/۱۰۴
۱۰	سنجد	۸۰	۰/۰۲۹	۳/۶۳۶	۰/۱۰۶
۱۱	پسته	۸۲	۰/۰۳	۳/۵۶۵	۰/۱۰۶
۱۲	صندوق خرد روستایی	۷۹	۰/۰۲۹	۳/۵۹۱	۰/۱۰۳
۱۳	تسهیلات بانکی	۸۵	۰/۰۳۱	۳/۵۴۲	۰/۱۰۹
۱۴	نظام نوین ترویج	۹۴	۰/۰۳۴	۳/۷۶	۰/۱۲۸
۱۵	رها سازی آب از سایر حوضه‌ها	۸۶	۰/۰۳۱	۳/۴۴	۰/۱۰۷
۱۶	لایروبی رودخانه‌ها	۸۵	۰/۰۳۱	۳/۵۴۲	۰/۱۰۹
۱۷	دستگاه‌های ضد تگرگ	۷۱	۰/۰۲۶	۳/۰۸۷	۰/۰۸
۱۸	توسعه باغ‌ها در اراضی شیب‌دار	۸۰	۰/۰۲۹	۳/۳۳۳	۰/۰۹۷
۱۹	شیلات	۷۵	۰/۰۲۷	۳/۱۲۵	۰/۰۸۵
۲۰	آبخیزداری	۸۸	۰/۰۳۲	۳/۶۶۷	۰/۱۱۷
۲۱	صنایع تبدیلی	۹۲	۰/۰۳۳	۳/۶۸	۰/۱۲۳
۲۲	مکانیزاسیون	۹۰	۰/۰۳۳	۳/۷۵	۰/۱۲۳
۲۳	توانمندسازی زنان	۹۱	۰/۰۳۳	۳/۷۹۲	۰/۱۲۵

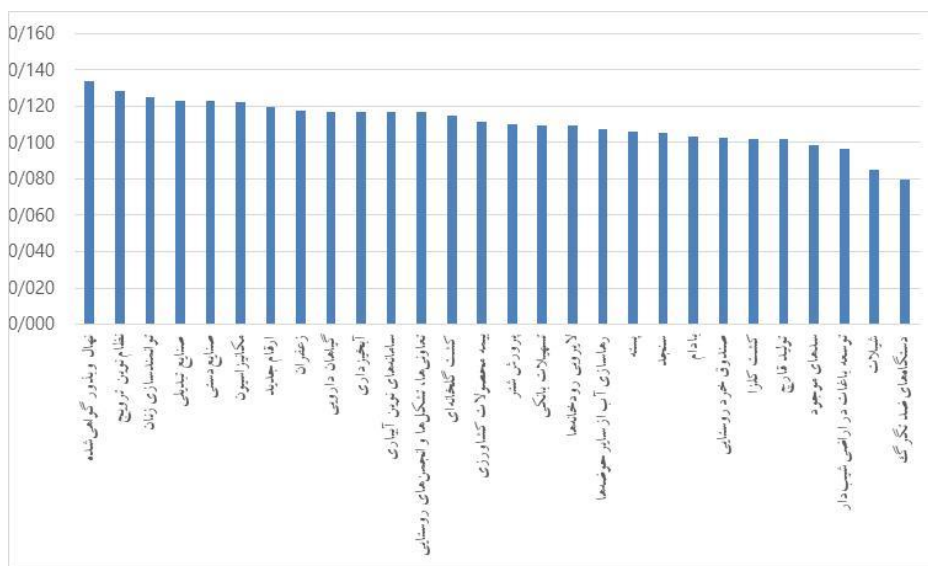
1. Internal Factors Evaluation Matrix (IFEM)

بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای توانمندسازی.....

ردیف	نقاط قوت	امتیاز عامل	ضریب	رتبه	نمره
۲۴	سامانه‌های نوین آبیاری	۸۸	۰/۰۳۲	۳/۶۶۷	۰/۱۱۷
۲۵	بیمه محصولات کشاورزی	۸۴	۰/۰۳	۳/۶۵۲	۰/۱۱۱
	مجموع	۳۳۹۳	۰/۸۶۹		۳/۱۰۵
ردیف	نقاط ضعف	امتیاز عامل	ضریب	رتبه	نمره
۱	بهره‌وری	۳۶	۰/۰۱۳	۱/۴۴	۰/۰۱۹
۲	ضایعات	۲۸	۰/۰۱	۱/۱۲	۰/۰۱۱
۳	اتلاف منابع آب	۲۷	۰/۰۱	۱/۰۸	۰/۰۱۱
۴	باغ‌های درجه ۲ و ۳	۲۷	۰/۰۱	۱/۱۲۵	۰/۰۱۱
۵	برداشت آب از سفره‌های زیرزمینی	۲۷	۰/۰۱	۱/۰۸	۰/۰۱۱
۶	زنجیره ارزش	۳۰	۰/۰۱۱	۱/۵	۰/۰۱۶
۷	بازاریابی	۳۲	۰/۰۱۲	۱/۳۳۳	۰/۰۱۵
۸	سنتی بودن فرایند تولید	۲۶	۰/۰۰۹	۱/۰۴	۰/۰۱
۹	نظام‌های بهره‌برداری	۳۱	۰/۰۱۱	۱/۳۴۸	۰/۰۱۵
۱۰	تنوع درآمد	۳۵	۰/۰۱۳	۱/۴۵۸	۰/۰۱۹
۱۱	ارتباط کشاورزان با کارشناسان و مروجان	۳۲	۰/۰۱۲	۱/۳۳۳	۰/۰۱۵
۱۲	هماهنگی نهادهای درگیر در حوضه دریاچه	۳۱	۰/۰۱۱	۱/۲۴	۰/۰۱۴
	مجموع	۳۶۲	۰/۱۳۱		۰/۱۶۷
	جمع عوامل درونی	۲۷۵۵	۱		۳/۲۷۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش

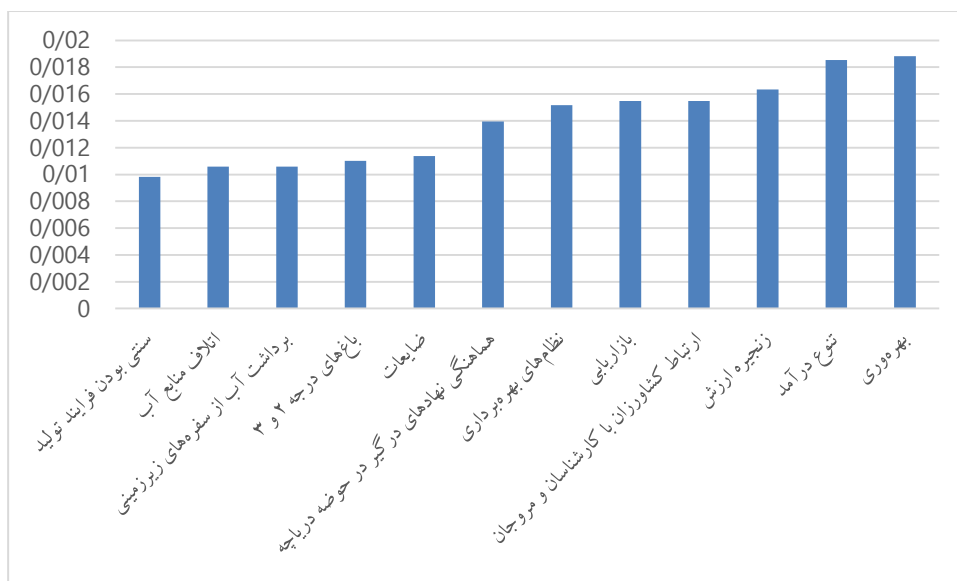
همان طور که اطلاعات جدول ۴ نشان می‌دهد، مجموع نمره ماتریس ارزیابی عوامل درونی ۳/۲۷۲ و بیشتر از ۲/۵ است. مجموع نمرات نقاط قوت ۳/۱۰۵ و مجموع نمرات نقاط ضعف ۰/۱۶۷ است. اولویت‌بندی نقاط قوت در نمودار ۱ نمایش داده شده است.

نمودار ۱. رتبه‌بندی نقاط قوت

همان طور که از نمودار ۱ پیداست، نهال و بذور گواهی‌شده، نظام نوین ترویج، توانمندسازی زنان و صنایع تبدیلی، چهار نقطه قوت برتر اقدامات انجام‌یافته و در دست اجرا در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه هستند و از میان محصولات معرفی‌شده به‌عنوان جایگزین کشت‌های مرسوم برای ارتقاء معیشت بهره‌برداران نیز کشت زعفران و گیاهان دارویی جایگاه برتری دارند. همان طور که ملاحظه می‌شود پرورش شتر، کشت پسته، سنجد، بادام، کلزا و تولید قارچ در جایگاه پایین‌تری قرار دارند. رتبه‌بندی نقاط ضعف در نمودار ۲ نمایش داده شده است.

بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای توانمندسازی.....

نمودار ۲. رتبه‌بندی نقاط ضعف

بر اساس یافته‌های پژوهش و با توجه به رتبه‌بندی انجام گرفته در شکل ۲، سستی بودن فرآیند تولید، اتلاف منابع آب، برداشت از سفره‌های زیرزمینی و وجود باغ‌های درجه ۲ و ۳ مهم‌ترین نقاط ضعف موجودند که در مقایسه با مواردی از قبیل بهره‌وری، زنجیره ارزش و نظام‌های بهره‌برداری، اثر بازدارندگی بیشتری در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه دارند. برای شناسایی راهبرد کلی نیاز است که نمره عوامل بیرونی نیز محاسبه شود. به این منظور، ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی (EFEM)^۱ در جدول ۵ گزارش شده است.

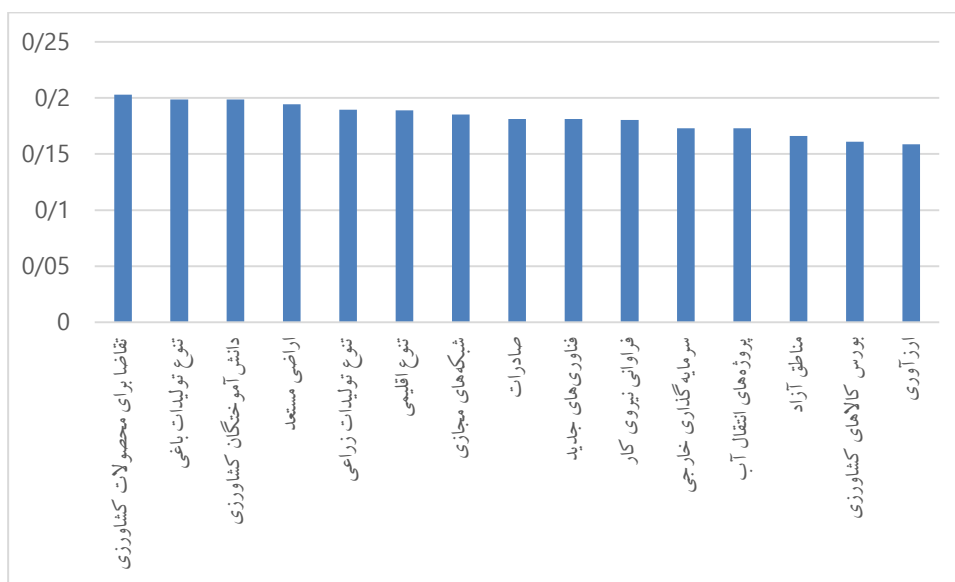
1. External Factors Evaluation Matrix (EFEM)

جدول ۵. ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه

ردیف	فرصت‌ها	امتیاز عامل	ضریب	رتبه	نمره
۱	سرمایه‌گذاری بیرونی	۸۵	-/۰.۴۹	۳/۵۴۲	-/۱۷۳
۲	صادرات	۸۷	-/۰.۵	۳/۶۳۵	-/۱۸۱
۳	تقاضا برای محصولات کشاورزی	۹۴	-/۰.۵۴	۳/۷۶	-/۲۰۳
۴	فناوری‌های جدید	۸۷	-/۰.۵	۳/۶۳۵	-/۱۸۱
۵	شبکه‌های مجازی	۸۸	-/۰.۵۱	۳/۶۶۷	-/۱۸۵
۶	مناطق آزاد	۸۵	-/۰.۴۹	۳/۴	-/۱۶۶
۷	بورس کالاهای کشاورزی	۸۲	-/۰.۴۷	۳/۴۱۷	-/۱۶۱
۸	ارزآوری	۷۸	-/۰.۴۵	۳/۵۴۵	-/۱۵۹
۹	تنوع اقلیمی	۸۷	-/۰.۵	۳/۷۸۳	-/۱۸۹
۱۰	فراوانی نیروی کار	۸۵	-/۰.۴۹	۳/۶۹۶	-/۱۸
۱۱	اراضی مستعد	۹۲	-/۰.۵۳	۳/۶۸	-/۱۹۴
۱۲	تنوع تولیدات زراعی	۸۹	-/۰.۵۱	۳/۷۰۸	-/۱۸۹
۱۳	تنوع تولیدات باغی	۹۳	-/۰.۵۳	۳/۷۲	-/۱۹۹
۱۴	دانش‌آموختگان کشاورزی	۹۳	-/۰.۵۳	۳/۷۲	-/۱۹۹
۱۵	طرح‌های انتقال آب	۸۵	-/۰.۴۹	۳/۵۴۲	-/۱۷۳
مجموع		۱۳۱۰	-/۷۵۲		۲/۷۳۲
ردیف	تهدیدها	امتیاز عامل	ضریب	رتبه	نمره
۱	کمبود آب	۲۵	-/۰.۱۴	۱	-/۰۱۴
۲	فرسایش خاک	۲۴	-/۰.۱۴	۱	-/۰۱۴
۳	کاهش حاصلخیزی خاک	۲۵	-/۰.۱۴	۱	-/۰۱۴
۴	تورم	۲۹	-/۰.۱۷	۱/۱۶	-/۰۱۹
۵	نوسان‌های قیمتی	۲۸	-/۰.۱۶	۱/۱۲	-/۰۱۸
۶	کاهش امکان مهاجرت	۲۸	-/۰.۲۲	۱/۶۵۲	-/۰۳۶
۷	بالا رفتن هزینه تمام‌شده	۲۶	-/۰.۱۵	۱/۰۴	-/۰۱۶
۸	پایین رفتن سطح آب‌های زیرزمینی	۲۵	-/۰.۱۴	۱	-/۰۱۴
۹	چاه‌های غیرمجاز	۲۹	-/۰.۱۷	۱/۱۶	-/۰۱۹
۱۰	فرسودگی زیرساخت‌های حمل‌ونقل	۳۲	-/۰.۱۸	۱/۲۸	-/۰۲۴
۱۱	خرد بودن اراضی	۳۰	-/۰.۱۷	۱/۲	-/۰۲۱
۱۲	افزایش قیمت نهاده‌ها	۲۸	-/۰.۱۶	۱/۱۲	-/۰۱۸
۱۳	رسوب دریاچه پشت سد‌ها	۳۵	-/۰.۲	۱/۴۵۸	-/۰۲۹
۱۴	کم بودن سرمایه‌گذاری	۲۷	-/۰.۱۵	۱/۱۲۵	-/۰۱۷
۱۵	تحریم‌های بین‌المللی	۳۱	-/۰.۱۸	۱/۲۹۲	-/۰۲۳
مجموع		۴۳۲	-/۲۴۸		-/۲۹۷
جمع عوامل بیرونی		۱۷۴۲	۱		۳/۳۹

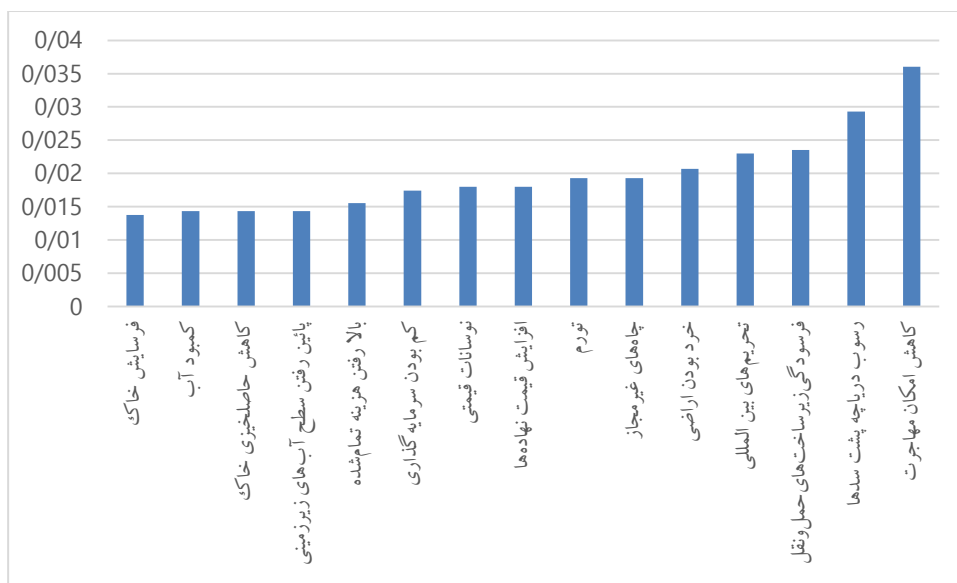
مأخذ: یافته‌های پژوهش

همان طور که از جدول ۵ پیداست، جمع نمره عوامل بیرونی ۳/۲۹ شده است که در دامنه ۱ الی ۴ به دلیل نزدیکی به ۴ مبین برتری فرصت‌ها نسبت به تهدیدها در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه است. در این میان، فرصت‌ها با نمره ۲/۷۳۲ در مقابل تهدیدها با نمره ۰/۲۹۷ نشان‌دهنده وجود فرصت‌های محدود در مقابل تهدیدهای جدی است. رتبه‌بندی فرصت‌ها بر اساس نمره به دست آمده در ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی نشان می‌دهد وجود تقاضا برای محصولات کشاورزی، تنوع تولیدات باغی، دانش‌آموختگان کشاورزی و اراضی مستعد، برترین فرصت‌های محیطی موجود در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه هستند. این رتبه‌بندی در نمودار ۳ نمایش داده شده است.

نمودار ۳. رتبه‌بندی فرصت‌ها

همان طور که رتبه‌بندی فرصت‌ها نشان می‌دهد، عواملی از قبیل وجود مناطق آزاد، سرمایه‌گذاری خارجی، فناوری‌های جدید و صادرات نتوانسته‌اند نقش قابل توجهی در ارتقاء وضع روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه در مقایسه با موارد پیش‌گفته اولویت‌دار داشته باشند. به‌منظور بررسی بیشتر رتبه‌بندی موجود در میان تهدیدهای بیرونی در نمودار ۴ به این مورد پرداخته شده است.

نمودار ۴. رتبه بندی تهدیدها

طبق یافته های حاصل از پژوهش عواملی چون فرسایش خاک، کمبود آب، کاهش حاصلخیزی خاک و پائین رفتن سطح آب های زیرزمینی از جمله عوامل محیطی بوده که معیشت را در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه مورد تهدید جدی قرار داده اند. نکته قابل توجه تهدید ناشی از فرسایش خاک در مقایسه با کمبود آب است. عواملی از قبیل وجود چاه های غیرمجاز، خرد بودن اراضی و تحریم های بین المللی در مقایسه با موارد پیش گفته، معیشت روستایی را با تهدید کمتری مواجه کرده اند.

با توجه به برتری عوامل درونی بر عوامل بیرونی و همچنین برتری نقاط قوت بر نقاط ضعف و فرصت ها بر تهدیدها، راهبرد کلی بخش کشاورزی در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه برای بهبود معیشت، رویکردی تهاجمی است. این موضوع در شکل ۱ نمایش داده شده است.

بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای توانمندسازی.....

۱	۳/۲۷۲	۴
راهبرد محافظه کارانه	راهبرد تهاجمی	۳/۲۹
راهبرد تدافعی	راهبرد رقابتی	۱

شکل ۱. تعیین راهبرد کلی

مأخذ: Bazrafshan et al., 2018

از آنجاکه راهبرد کلی تهاجمی است، لذا برای استخراج راهبردهای فرعی، بر نقاط قوت و فرصت‌ها تأکید می‌شود. به این منظور، به ۱۰ نقطه قوت و ۱۰ فرصت اولویت‌دار، تأکید و نقش دیگر عوامل در امتیازدهی تکنیک QSPM لحاظ می‌شود. فهرست عوامل مورد استفاده در تعیین راهبردهای فرعی برای بهبود معیشت روستایی در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه به ترتیب اهمیت در جدول ۶ گزارش شده است.

جدول ۶. نقاط قوت و فرصت‌های اولویت‌دار در تعیین راهبردهای فرعی

فرصت‌ها	قوت‌ها	ردیف
تقاضا برای محصولات کشاورزی	نهال و بذور گواهی شده	۱
تنوع تولیدات باغی	نظام نوین ترویج	۲
دانش‌آموختگان کشاورزی	توانمندسازی زنان	۳
اراضی مستعد	صنایع تبدیلی	۴
تنوع تولیدات زراعی	صنایع دستی	۵
تنوع اقلیمی	مکانیزاسیون	۶
شبکه‌های مجازی	ارقام جدید	۷
صادرات	زعفران	۸
فناوری‌های جدید	گیاهان دارویی	۹
فراوانی نیروی کار	آبخیزداری	۱۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

به منظور تعیین راهبردهای فرعی از سه رویکرد بهره گرفته شده است. رویکرد نخست با به کارگیری و ترکیب نقاط قوت راهبردهای فرعی تعیین می شود. ترکیب فرصت‌های موجود در رویکرد دوم به کار می رود و نقاط قوت و فرصت‌ها برای تعیین راهبردها در رویکرد سوم ترکیب می شوند. فهرست راهبردهای فرعی استخراج شده در جدول ۷ ارائه شده است. این راهبردها در ادامه با استفاده از تکنیک QSPM رتبه بندی می شوند.

جدول ۷. راهبردهای فرعی پیشنهادی برای ارتقاء معیشت روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه

ردیف	رویکرد	راهبرد
۱	درونی	استفاده از ظرفیت نظام نوین ترویج در توانمندسازی زنان روستایی، در تولید و بهره‌برداری از نهال و بذور گواهی شده، زعفران و گیاهان دارویی همسو با اهداف آبخیزداری
۲	درونی	استفاده از ظرفیت نظام نوین ترویج در توانمندسازی زنان روستایی، در استفاده از ادوات کشاورزی، در تولید و بهره‌برداری از نهال و بذور اصلاح شده، زعفران و گیاهان دارویی همسو با اهداف آبخیزداری
۳	درونی	استفاده از ظرفیت نظام نوین ترویج در توانمندسازی زنان روستایی، در تولید مکانیزه و فروش صنایع دستی همسو با اهداف آبخیزداری
۴	بیرونی	استفاده از تنوع موجود در تولیدات باغی و زراعی، دانش آموختگان کشاورزی، اراضی مستعد، اقلیم متنوع، شبکه‌های مجازی و فناوری‌های جدید برای صادرات محصولات کشاورزی کاربر
۵	ترکیبی	استفاده از ظرفیت نظام نوین ترویج، شبکه‌های مجازی و فناوری‌های جدید در جهت توانمندسازی زنان روستایی و استفاده از دانش آموختگان بخش کشاورزی برای تولید و استفاده بیشتر از نهال و بذور اصلاح شده، زعفران و گیاهان دارویی با تأکید بر توسعه مکانیزاسیون، صنایع تبدیلی، صنایع دستی متکی بر نیروی کار برای افزایش سهم در بازارهای داخلی و خارجی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

همان طور که از نتایج گزارش شده در جدول بالا مشخص است، می توان محورهای مورد تأکید در راهبردها را به دو گروه اصلی و فرعی تقسیم بندی کرد. بر این اساس، محورهای اصلی راهبردهای بهبود معیشت در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه به ترتیب عبارت‌اند از:

- ۱- نهال و بذور اصلاح شده
- ۲- نظام نوین ترویج
- ۳- توانمندسازی زنان
- ۴- صنایع تبدیلی
- ۵- صنایع دستی

- ۶- توسعه مکانیزاسیون
 ۷- توسعه کشت و فراوری زعفران
 ۸- توسعه کشت و فراوری گیاهان دارویی
- موارد فوق با پنج محور فرعی ترکیب شده‌اند که به ترتیب شامل موارد زیر است:
- ۱- استفاده از دانش‌آموختگان کشاورزی
 ۲- شبکه‌های مجازی
 ۳- فناوری‌های جدید
 ۴- افزایش سهم در بازارهای داخلی و خارجی
 ۵- کاربر بودن فرایندها
- به‌منظور رتبه‌بندی راهبردهای فرعی معرفی شده در جدول ۷، از تکنیک QSPM استفاده می‌شود. نتایج رتبه‌بندی در جدول ۸ گزارش شده است.

جدول ۸. رتبه‌بندی راهبردهای فرعی با استفاده از تکنیک QSPM

ردیف	بعد	عامل	ضریب	راهبرد ۱					راهبرد ۲					راهبرد ۳					راهبرد ۴					راهبرد ۵					
				۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵	
۱	قوت	ارقام جدید	۰/۰۳	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶
۲	قوت	نهال و بذور گواهی‌شده	۰/۰۳	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴
۳	قوت	گیاهان دارویی	۰/۰۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳
۴	قوت	کشت گلخانه‌ای	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۵	قوت	پرورش شتر	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۶	قوت	کشت کلزا	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۷	قوت	تولید قارچ	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۸	قوت	زعفران	۰/۰۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳	۴	۰/۱۳
۹	قوت	بادام	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۱۰	قوت	سنجد	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۱۱	قوت	پسته	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۱۲	قوت	صندوق خرد روستایی	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۱۳	قوت	تسهیلات بانکی	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
۱۴	قوت	نظام نوین ترویج	۰/۰۳	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴	۴	۰/۱۴

روستا و توسعه، سال ۲۵، شماره ۹۹

ردیف	بعد	عامل	ضریب	راهبرد ۱		راهبرد ۲		راهبرد ۳		راهبرد ۴		راهبرد ۵	
				نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید	نوع تولید
۱۵	قوت	رهاسازی آب از سایر حوضه‌ها	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۶	قوت	لایروبی رودخانه‌ها	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۷	قوت	دستگاه‌های ضد تگرگ	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۸	قوت	توسعه باغ‌ها در اراضی شیب‌دار	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۰/۰۶	۱	۱	۱
۱۹	قوت	شیلات	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۲۰	قوت	آبخیزداری	۰/۰۳	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۱/۱۳	۱	۱	۱
۲۱	قوت	صنایع تبدیلی	۰/۰۳	۱	۴	۴	۴	۴	۱	۱/۱۳	۱	۴	۴
۲۲	قوت	مکانیزاسیون	۰/۰۳	۱	۴	۴	۴	۴	۲	۰/۰۷	۲	۴	۴
۲۳	قوت	توانمندسازی زنان	۰/۰۳	۴	۴	۴	۴	۴	۱	۰/۱۳	۱	۴	۴
۲۴	قوت	سامانه‌های نوین آبیاری	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۰/۰۶	۲	۳	۳
۲۵	قوت	محصولات کشاورزی	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۲۶	قوت	سدهای موجود و تعاونی‌ها،	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۲۷	قوت	تشکل‌ها و انجمن‌های روستایی	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۲۸	قوت	صنایع دستی	۰/۰۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۴	۴
۲۹	ضعف	بهره‌وری	۰/۰۱	۲	۳	۳	۳	۳	۱	۰/۰۴	۱	۲	۲
۳۰	ضعف	ضایعات	۰/۰۱	۲	۳	۳	۳	۳	۱	۰/۰۳	۱	۲	۲
۳۱	ضعف	اتلاف منابع آب	۰/۰۱	۲	۳	۳	۳	۳	۱	۰/۰۳	۱	۲	۲
۳۲	ضعف	باغ‌های درجه ۲ و ۳	۰/۰۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۰۱	۱	۱	۱
۳۳	ضعف	برداشت آب از سفره‌های زیرزمینی	۰/۰۱	۱	۲	۲	۲	۲	۱	۰/۰۲	۱	۱	۱
۳۴	ضعف	زنجیره ارزش	۰/۰۱	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۰/۰۳	۳	۳	۴
۳۵	ضعف	بازاریابی	۰/۰۱	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۰/۰۳	۳	۳	۳
۳۶	ضعف	سنتی بودن فرایند تولید	۰/۰۱	۲	۳	۳	۳	۳	۳	۰/۰۳	۳	۲	۲
۳۷	ضعف	نظام‌های بهره‌برداري	۰/۰۱	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۰/۰۲	۲	۱	۲
۳۸	ضعف	تنوع درآمد	۰/۰۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۰/۰۳	۲	۲	۲

بررسی ظرفیت‌ها و تنگناهای توانمندسازی.....

راهبرد ۵		راهبرد ۴		راهبرد ۳		راهبرد ۲		راهبرد ۱		ضریب	عامل	بعد	ردیف
نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی	نوع توانمندسازی				
											ارتباط		
۰/۰۳	۳	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۳	۳	۰/۰۳	۳	۰/۰۱	کشاورزان با کارشناسان و مروجان هماهنگی	ضعف	۳۹
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	نهادهای درگیر در حوضه دریاچه	ضعف	۴۰
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	سرمایه‌گذاری خارجی	فرصت	۴۱
۰/۰۲	۴	۰/۰۲	۴	۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۰۵	صادرات	فرصت	۴۲
۰/۱۶	۳	۰/۱۶	۳	۰/۱۶	۳	۰/۱۶	۳	۰/۱۶	۳	۰/۰۵	تقاضا برای محصولات کشاورزی	فرصت	۴۳
۰/۰۲	۴	۰/۱	۲	۰/۱	۲	۰/۱۵	۳	۰/۱	۲	۰/۰۵	فناوری‌های جدید	فرصت	۴۴
۰/۰۲	۴	۰/۰۲	۴	۰/۱	۲	۰/۱	۲	۰/۱	۲	۰/۰۵	شبکه‌های مجازی	فرصت	۴۵
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	مناطق آزاد	فرصت	۴۶
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	بورس کالاهای کشاورزی	فرصت	۴۷
۰/۱۸	۴	۰/۱۸	۴	۰/۱۳	۳	۰/۱۳	۳	۰/۱۳	۳	۰/۰۴	ارزآوری	فرصت	۴۸
۰/۱۵	۳	۰/۰۲	۴	۰/۰۵	۱	۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۰۵	تنوع اقلیمی	فرصت	۴۹
۰/۰۲	۴	۰/۰۲	۴	۰/۱۵	۳	۰/۱	۲	۰/۱	۲	۰/۰۵	فراوانی نیروی کار	فرصت	۵۰
۰/۱۱	۲	۰/۲۱	۴	۰/۰۵	۱	۰/۱۱	۲	۰/۱۱	۲	۰/۰۵	اراضی مستعد	فرصت	۵۱
۰/۰۵	۱	۰/۰۲	۴	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	تنوع تولیدات زراعی	فرصت	۵۲
۰/۰۵	۱	۰/۲۱	۴	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	تنوع تولیدات باغی	فرصت	۵۳
۰/۲۱	۴	۰/۲۱	۴	۰/۱۱	۲	۰/۱۱	۲	۰/۱۱	۲	۰/۰۵	دانش‌آموختگان کشاورزی	فرصت	۵۴
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	طرح‌های انتقال آب	فرصت	۵۵
۰/۰۳	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۴	۳	۰/۰۳	۲	۰/۰۱	کمبود آب	تهدید	۵۶
۰/۰۳	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۳	۲	۰/۰۴	۳	۰/۰۴	۳	۰/۰۱	فرسایش خاک کاهش	تهدید	۵۷
۰/۰۳	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۳	۲	۰/۰۴	۳	۰/۰۴	۳	۰/۰۱	حاصلخیزی خاک	تهدید	۵۸
۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	تورم	تهدید	۵۹

ردیف	بعد	عامل	ضریب	راهبرد ۱		راهبرد ۲		راهبرد ۳		راهبرد ۴		راهبرد ۵	
				نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد	نمره بازخورد
۶۰	تهدید	نوسان‌های قیمتی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۶۱	تهدید	کاهش امکان مهاجرت	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۶۲	تهدید	بالا رفتن هزینه تمام‌شده	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
۶۳	تهدید	پایین رفتن سطح آب‌های زیرزمینی	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
۶۴	تهدید	چاه‌های غیرمجاز فرسودگی -	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۶۵	تهدید	زیرساخت‌های حمل‌ونقل	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۶۶	تهدید	خرد بودن اراضی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۶۷	تهدید	افزایش قیمت نهادها	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۶۸	تهدید	رسوب دریاچه پشت سد	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۶۹	تهدید	کم بودن سرمایه‌گذاری	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
۷۰	تهدید	تحریم‌های بین‌المللی	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲
جمع					۳/۵۷		۳/۸۲		۳/۲		۳/۹۸		۴/۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس یافته‌های پژوهش و اطلاعات جدول ۸، راهبرد ۵ یا راهبرد ترکیبی بیشترین ضریب نمره را دارد و در میان پنج راهبرد فرعی معرفی‌شده، دارای بیشترین امتیاز است. راهبرد چهارم یا راهبرد متکی بر فرصت‌ها در اولویت دوم و راهبردهای درونی در اولویت سوم هستند؛ لذا راهبرد انتخابی برای توسعه بخش کشاورزی در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه با تأکید بر معیشت‌های جایگزین به‌صورت پاراگراف زیر تعیین می‌شود:

"استفاده از ظرفیت نظام نوین ترویج، شبکه‌های مجازی و فناوری‌های جدید در جهت توانمندسازی زنان روستایی و استفاده از دانش‌آموختگان بخش کشاورزی برای تولید و استفاده بیشتر از نهال و بذور

اصلاح‌شده، زعفران و گیاهان دارویی با تأکید بر توسعه مکانیزاسیون، صنایع تبدیلی، صنایع دستی متکی بر نیروی کار برای افزایش سهم در بازارهای درونی و بیرونی".

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای شناسایی‌شده در تکنیک سوات بر انتخاب نوع راهبرد کلی تأثیرگذارند. یافته‌های پژوهش نشان داد راهبرد کلی استخراج‌شده تهاجمی است. باآنکه این نتیجه با مطالعه فال سلیمان و صادقی (Fal Soleiman and Sadeghi, 2013) هماهنگ است، ولی با نتایج برخی دیگر از پژوهش‌ها (Sadeghi and Khanzadeh, 2020; Ommani, 2011) همخوانی ندارد. موضوع مورد اهمیت، تغییرات اتفاق‌افتاده در بستر اجرایی است. مطمئناً با شناسایی و درک بهتر نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، نوع راهبرد کلی نیز تغییر خواهد کرد؛ لذا باید مطالعات راهبردی در بخش کشاورزی به‌طور مستمر انجام پذیرند. از آنجاکه امکانات در دسترس اجازه استفاده هم‌زمان از نقاط قوت و فرصت‌ها و بهبود نقاط ضعف و پیشگیری از تهدیدها را نمی‌دهد، اولویت‌بندی آن‌ها با توجه به خواسته یا هدف، ضروری است. طبق یافته‌های پژوهش، موارد مربوط به نهال و بذور گواهی‌شده، نظام نوین ترویج و توانمندسازی زنان، مهم‌ترین نقاط قوتی بودند که با تأکید بر آن‌ها می‌توان معیشت را در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه ارتقاء داد، لذا توجه به این موارد در کنار توسعه کشت زعفران و گیاهان دارویی و صنایع تبدیلی مرتبط، در مباحث مربوط به معیشت از جایگاه برتری برخوردارند. در این میان، پرورش شتر، کشت سنجد، بادام و پسته چندان با توجه به هدف پژوهش در اولویت نیستند، لذا تقسیم‌بندی این موارد با توجه به اهمیت و اولویت‌گذاری آن‌ها در اجرا برای تأثیرگذاری بیشتر برنامه‌ها اهمیت شایانی دارد. در مورد نقاط ضعف و تنگناهای درونی روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه با چشم‌انداز معیشت بهتر، برخلاف تصور، موضوع بهره‌وری، زنجیره ارزش و ضایعات در اولویت نخست نیستند و موارد مهم عبارت‌اند از: سنتی بودن فرایند تولید، اتلاف آب و برداشت آب از سفره‌های زیرزمینی. ضروری است با آگاه‌سازی از طریق نظام نوین ترویج در مورد چگونگی مدرن‌سازی فرایند تولید متکی بر نیروی کار، معرفی راهکارهای کاهش اتلاف آب و آسیب‌های احتمالی ناشی از اضافه برداشت از سفره‌های زیرزمینی، بیشتر اطلاع‌رسانی شود. به نظر می‌رسد کم بودن ارتباط با بازارهای خارجی، نقش ارزآوری و مناطق آزاد را به‌عنوان فرصت‌های موجود به حاشیه رانده است و در حال حاضر وجود تقاضای دائمی برای محصولات کشاورزی، تنوع تولیدات باغی و دانش‌آموختگان بخش کشاورزی بهترین فرصت‌ها برای ارتقاء جایگاه روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه هستند. ضروری است با اتخاذ تصمیمات مناسب، علاوه بر استفاده بهینه از

اولویت‌های موجود، شرایط لازم برای بهره‌مندی بخش از دیگر فرصت‌ها از قبیل شبکه‌های مجازی، صادرات، وجود فناوری‌های جدید، سرمایه‌گذاری خارجی، طرح‌های انتقال آب، مناطق آزاد و بورس فراهم آید. برخلاف تصور، کمبود آب تهدید نخست در روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه شناسایی نشده است و موضوع فرسایش خاک تهدید جدی‌تری است که در کنار کمبود آب و کاهش حاصلخیزی خاک، مهم‌ترین مشکل بخش کشاورزی در حوضه دریاچه ارومیه در ارتباط با معیشت را تشکیل می‌دهند. برنامه‌ریزی برای مدیریت این چالش‌ها و تلاش برای استفاده از نقاط قوت در دسترس برای کاهش آثار مخرب آن‌ها از اولویت‌های موجود در مراحل اجرایی است. تهدیدهای دیگر از قبیل چاه‌های غیرمجاز، خرد بودن اراضی، تحریم‌های بین‌المللی و رسوب در پشت دریاچه سدها جز تهدیدهای درجه دو شناسایی شدند. باین‌حال، میزان آگاهی تأثیر مستقیمی بر اولویت‌بندی نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها دارد و با افزایش دانش و اطلاع از ابعاد جدید، وزن‌دهی و رتبه‌بندی را دچار تغییر می‌کند. چارچوب ارائه‌شده در این پژوهش، هم‌زمان با ورود اطلاعات جدید و تغییر شرایط محیط، نیاز به بازنگری دارد، ولی در تحلیل حاضر، راهبرد متکی بر ارقام و نهال‌های اصلاح‌شده، نظام نوین ترویج، توانمندسازی زنان، توسعه کشت زعفران و گیاهان دارویی و توجه هم‌زمان به تقویت صنایع تبدیلی و صنایع‌دستی با اولویت فرایندهای متکی بر نیروی کار و گسترش بازارهای داخلی و خارجی برای ارتقاء وضعیت روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه پیشنهاد می‌شود.

منابع

1. Alam, G.M., Alam, K., Mushtaq, S. and Clarke, M.L. (2017). Vulnerability to climatic change in riparian char and river-bank households in Bangladesh: Implication for policy, livelihoods and social development. *Ecological Indicators*, 72: 23-32.
2. Asghari Saraskanrud, S., Jalalian, H., Azizpur, F. and Asghari Saraskanrud, S. (2016). Choosing the optimized strategy of sustainable livelihood faced with drought by using integrated model SWOT and TOPSIS case study: Rural areas of central district of Hashtrood. *Geographical Space*, 16(55): 313-339. (Persian)
3. Ashtab, A. and Sharifzadeh, M. (2017). Farmers' livelihood vulnerability caused by drought: The case of Hirmand county. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 13(1): 75-88. (Persian)
4. Bazrafshan, J., Tulabinejad, M. and Hamli, N. (2018). Investigating factors and drivers of livelihoods change in rural households in border regions

- (Case study: Minan district, Sarbaz township). *Researches in Geographical Sciences*, 18(49): 127-150. (Persian)
5. Fal Soleiman, M. and Sadeghi, H. (2013). Analysis of agricultural sector capabilities in Soth Khorasan province for sustainable development using SWOT. *Geography and Development*, 11(30): 139-156. (Persian)
 6. Ghadiri Masoum, M., Rezvani, M., Jomepour, M. and Baghiani, H. (2015). Ranking of livelihood capitals in mountain tourism villages case: Bala-Taloqan rural district in Taloqan county. *Space Economy and Rural Development*, 4(12): 1-18. (Persian)
 7. Huang, X., Huang, X., He, Y. and Yang, X. (2017). Assessment of livelihood vulnerability of land-lost farmers in urban fringes: A case study of Xi'an, China. *Habitat International*, 59: 1-9.
 8. Jomepour, M. and Kiyoumars, N. (2012). Investigation of tourism impact on the livelihood activities and assets of rural households (Case study: Zeeyarat village in Gorgan county). *Tourism Management Studies*, 2(7): 87-120. (Persian)
 9. Nazari, S., Rad, G.P., Sedighi, H. and Azadi, H. (2015). Vulnerability of wheat farmers: Toward a conceptual framework. *Ecological indicators*, 52: 517-532.
 10. Nourozi, M. and Hayati, D. (2015). Factors affecting sustainable rural livelihoods as perceived by farmers in Kermanshah Province. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 11(1): 127-144. (Persian)
 11. Ommani, A.R. (2011). Strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT) analysis for farming system businesses management: Case of wheat farmers of Shadervan District, Shoushtar Township, Iran. *African Journal of Business Management*, 5(22): 9448-9454.
 12. Sadeghi, H. and Khanzadeh, M. (2020). Strategic analysis of agricultural development by SWOT and QSPM matrix: A case study of Urmia lake basin. *Agricultural Economics and Development*, 27(108): 87-118. (Persian)
 13. Shafieyan, M., Homayounfar, M. and Fadaei, M. (2017). Identification of strategies for sustainable development of rice production in Guilan province using SWOT analysis. *International Journal of Agricultural Management and Development (IJAMAD)*, 7(1047-2017-1724): 141-153.
 14. Sharifi, Z., Nooripour, M. and Sharifzadeh, M. (2017). Analysis of rural households' vulnerability in the central district of Dena county: The application of the sustainable livelihoods framework. *Journal of Spatial Analysis Environmental Hazards*, 4(2): 19-36. (Persian)

15. Sojasi Qeidari, H., Sadqlou, T. and Paluj, M. (2013). Prioritizing the development of rural sustainable subsistence with an integrated SWOT-TOPSIS-Fuzzy model. *Village and Development*, 16(2): 85-110. (Persian)
16. Zare Shahabadi, A.R., Zare Shahabadi, A., Samimi, S. and Khorasani, M.A. (2010). Strategic planning for agricultural development in Abarkuh. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 15(18): 29-49. (Persian)